

Jerzy Bafia

Warunkowe umorzenie postępowania karnego według projektów k.k. i k.p.k.

Palestra 12/12(132), 16-29

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

przestępstw, w związku z czym w części szczególnej określono inaczej niż dotychczas dolne progi pozbawienia wolności; progi te wydatnie podniesiono w wypadkach karania recydywistów. Duży nacisk położony został na wyrównanie przez sprawcę szkody wyrządzonej przestępstwem, i to nie tylko wówczas, gdy poszkodowanym jest urząd lub jednostka gospodarki uspołecznionej. Nad kwestią wyrównania szkody sąd obowiązany jest zastanowić się, zwłaszcza przy stosowaniu nadzwyczajnego złagodzenia kary, zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, warunkowego umorzenia postępowania karnego, warunkowego przedterminowego zwolnienia oraz w razie skazywania recydywistów. Problem ten przewija się również w postaci nawiązki.

System kar przyjęty w projekcie pozwala na zróżnicowanie represji karnej i uelastycznienie jej stosownie do rodzaju przestępstwa i właściwości sprawcy. Pod tym względem przepisy projektu poważnie się różnią od prawa obowiązującego. Kodeks karny z 1932 r. zbudowany jest tak, że uwaga sądu koncentruje się przede wszystkim na problemie zasad odpowiedzialności. Zagadnienie kary uregulowane jest w obowiązującym kodeksie karnym w sposób, który nie mógł zapobiec wytworzeniu się w praktyce sądowej schematów karania, nie zawsze prowadzących do właściwej indywidualizacji orzeczenia o karze. W świetle przepisów projektu przed sądem orzekającym stają znacznie większe możliwości wyboru zarówno środka karnego, jak i uzupełniającego orzeczenie o karze, mianowicie środka profilaktyczno-wychowawczego.

Ustalenie winy w systemie przepisów projektu prowadzić ma nie do szablonowego rozstrzygnięcia w zakresie wymiaru kary, lecz ma się stać punktem wyjścia do zastosowania zespołu środków oddziaływania na podstawie zapoznania się z osobowością oskarżonych, pobudkami ich postępowania raz warunkami żywymi. System taki stawia wprawdzie przed sądami nowe, niełatwe zadania, jednakże skierowuje działalność sądów w zakresie wymiaru kary na nowe tory, odpowiadające postulatom wysuwany przez nauki penitencjarne.

JERZY BAFIA

Warunkowe umorzenie postępowania karnego według projektów k.k. i k.p.k.

§ 1. UWAGI WSTĘPNE

W strukturze przestępczości występującej w PRL poważną pozycję zajmuje tzw. drobna przestępczość.¹ Składające się na tę grupę przestępstw czyny są popełniane przeważnie przez sprawców określanych w kryminologii jako przypadkowi.

¹ Określenie drobnej przestępczości i zakres występowania przedstawiłem w pracy pt.: Wzbogacenie środków zwalczania drobnej przestępczości, PiP nr 4-5/68. Praca wskazuje także na rolę warunkowego umorzenia w walce z tą postacią przestępczości.

Polityka kryminalna, kształtująca kierunki prac kodyfikacyjnych, musi uwzględnić problematykę drobnej przestępczości. Idzie tu o opracowanie w ramach nowej kodyfikacji takiego systemu środków, który weźmie pod uwagę specyfikę tej przestępczości.

Podstawowym założeniem polityki kryminalnej w stosunku do drobnych przestępstw popełnianych przez sprawców przypadkowych powinna być transponowana do polityki kryminalnej reguła prakseologii: minimum represji a maksimum oddziaływania zmierzającego do ograniczania przestępczości. Właśnie w walce z tą grupą przestępczości można dać przewagę środkom wychowawczo-zapobiegawczym przed środkami represyjnymi, polegającymi na stosowaniu kary pozbawienia wolności oraz innych kar.

Przed Komisją Kodyfikacyjną stało zadanie zaprojektowania takiej instytucji prawnej, która uwzględniając niecelowość orzekania kary, zapewniałaby jednak oddziaływanie wychowawcze na sprawcę i zapobiegałaby powrotowi do przestępstwa tego samego sprawcy — bez rezygnacji z oddziaływania ogólnoprewencyjnego.

Takie efekty można osiągnąć przede wszystkim przez włączenie kolektywu pracujących do procesu oddziaływania wychowawczo-zapobiegającego.

Nową instytucją, która spełniać ma powyższe funkcje, jest warunkowe umorzenie postępowania karnego.^{1a}

§ 2. POPRZEDNIE PROJEKTY K.K.

W pracach nad projektem k.k. z 1956 r. nie rozwinęto szerzej instytucji odstąpienia od ukarania. Art. 52 zawierał następujące sformułowanie: „W wypadkach wyjątkowych i szczególnie uzasadnionych sąd może nie orzekać kary, jeżeli ze względu na zachowanie się sprawcy po popełnieniu przestępstwa wymierzenie kary byłoby niesłuszne”.

Tak ujęty przepis zakładał zupełnie wyjątkowe jego stosowanie. Wynika to ze wstępnej części redakcji podkreślającej nie tylko wyjątkowość wypadku, ale ponadto warunek szczególnego uzasadnienia tego wypadku. Poza tym stosowanie przepisu zostało uzależnione tylko od „zachowania się sprawcy po popełnieniu przestępstwa”, a więc zostało oderwane od okoliczności, w jakich nastąpiło popełnienie przestępstwa, jak również od właściwości osobistych sprawcy i jego postawy przed popełnieniem przestępstwa.

Jedynie dogmatyczną naleciałością można sobie wytłumaczyć fakt porzucenia — w ujęciu projektowanego art. 52 — na samym tylko odstąpieniu od orzeczenia kary (bez wskazania zarazem na celowość stosowania innych niż kary sądowe środków oddziaływania społecznego) oraz pominięcia kolektywów pracowniczych, które powinny się zająć takimi osobami.

Autorzy projektu k.k. z 1956 r. mieli jednak wątpliwości nawet co do tak ograniczonej koncepcji. Znalazło to wyraz w zamieszczeniu drugiego wariantu art. 52, który przewidywał skreślenie tego przepisu.

Pewien krok naprzód, jakkolwiek bardzo nieznaczny, w zakresie kształtowania nowej instytucji wyrastającej z zasady niecelowości orzekania kary uczynił projekt k.k. z 1963 r. Przewidziano tam art. 66 w następującym ujęciu:

^{1a} Problematykę warunkowego umorzenia podjęto już w publikacjach o projekcie k.k.; por. np. S. W a l c z a k: Niektóre problemy kodyfikacji prawa karnego, „Państwo i Prawo” nr 4—5/68, s. 592—595. Problematykę tę poruszył także Z. K u b e c w artykule: „O niektórych instytucjach projektu k.k.” („Palestra” nr 10/68), niewłaściwie jednak wiążąc rodowód tej instytucji w warunkowym skazaniem w systemie norwesko-holenderskim (s. 44).

„§ 1. W razie nikłego społecznego niebezpieczeństwa czynu, a zwłaszcza gdy stopień zawinienia sprawcy i następstwa czynu są błahe, zamiast kary przewidzianej za dane przestępstwo orzeka się karę nagany, chyba że wystarczające jest zastosowanie wobec sprawcy jedynie środków dyscyplinarnych lub służbowych albo potępienia społecznego.

§ 2. Obok kary nagany można orzec jedynie karę dodatkową wymienioną w art. 47 pkt 7” (chodzi tu o podanie wyroku do publicznej wiadomości).

Krokiem naprzód w stosunku do projektu k.k. z 1956 r. była przewidziana w cytowanym przepisie alternatywa, żeby zamiast kary nagany stosować środki pozasądowe, a więc kary dyscyplinarne, służbowe lub środki przewidziane dla sądów społecznych, jak to wyjaśniały motywy do tego projektu jednego z jego referentów.² Nie było to jednak w pełni zgrane z ustawą o sądach społecznych, która nie operuje pojęciem potępienia społecznego.

Myślą przewodnią tego przepisu było odstąpienie od takich kar jak pozbawienie wolności lub grzywna na rzecz zastosowania kary nagany. Kara nagany w tym ujęciu stawała się podstawowym środkiem stosowanym przez sąd. Koncepcja samej kary nagany, jak również orzekanie jej przez sąd w ramach niecelowości orzeczenia innych kar napotkała szereg zastrzeżeń i oporów.³

Podobnie jak projekt k.k. z 1956 r., również projekt k.k. z 1963 r. nie dawał — przynajmniej ogólnej — dyrektywy co do udziału sił społecznych w procesie wychowawczego oddziaływania.

Była więc pewna koncepcja co do potrzeby ograniczenia kar sądowych, takich jak pozbawienie wolności lub grzywna, ale bez odwołania się do tych czynników, które znajdując się poza sądem, mogą odegrać w procesie wychowawczego oddziaływania decydującą rolę (chodzi o kolektywy pracownicze lub organizacje społeczne).

Projekt k.k. z 1968 r., wyciągając wnioski z doświadczeń kodyfikacyjnych, wprowadził nową, rozwiniętą instytucję prawną, nazwaną ostatecznie — po rozważeniu wielu propozycji — warunkowym umorzeniem postępowania karnego.

U podłoża tej instytucji leży podstawowa dyrektywa polityki kryminalnej, żeby ograniczyć orzekanie tradycyjnych kar w sprawach o drobne czyny przestępne. Nie oznacza to jednak rezygnacji z rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności karnej za czyn przestępny. Istotnym elementem jest tu także skrócony tryb postępowania w takich sprawach.

Przyjmuje się, że pomimo przekształcenia szeregu występów w wykroczenia, nadal pozostanie wiele jeszcze wypadków, w których — bez wyroku orzekającego karę — można przez użycie innych środków osiągnąć potępienie czynu przestępnego i przeprowadzić proces oddziaływania wychowawczego, zapobiegając w ten sposób ponownemu wkroczeniu sprawcy na drogę przestępstwa.

§ 3. PRZESŁANKI WARUNKOWEGO UMORZENIA POSTĘPOWANIA KARNEGO

Paragraf ten będzie poświęcony omówieniu szczególnych przesłanek warunkowego umorzenia. Tylko ogólnie warto w tym miejscu wspomnieć, że obok tych

² Por. W. Winawer: Niektóre zagadnienia projektu k.k., wkładka do „Nowego Prawa” nr 2/63.

³ Por. między innymi M. Bereźnicki: Kilka uwag w związku z projektem k.k., NP nr 4—5/63.

przesłanek działają ogólne okoliczności decydujące o odpowiedzialności karnej, jak również okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną. Z tego punktu widzenia niedopuszczalne byłoby orzekanie warunkowego umorzenia, jeżeli brak jest czynu przestępnego lub winy po stronie sprawcy albo jeżeli wyłączona jest odpowiedzialność karna z powodu niepoczytalności, stanu wyższej konieczności lub obrony koniecznej.

Przesłanki warunkowego umorzenia wyrażone w art. 27 projektu k.k. mogą być różnie systematyzowane. Dla wstępnej analizy istotny jest przede wszystkim podział na przesłanki faktyczne dotyczące czynu, na przesłanki procesowe oraz na przesłanki typu prognostycznego.

a). Przesłanka dotycząca czynu przestępnego znajduje wyraz w sformułowaniu: „stopień społecznego niebezpieczeństwa czynu nie jest znaczny”.

Zwraca uwagę przede wszystkim odwołanie się do tego samego kryterium, które wyraża materialne ujęcie przestępstwa. Chodzi o pewien stopień społecznego niebezpieczeństwa. Projekt operuje tu znamionami ocennymi.

Kryterium rozstrzygające o ocenie czynu przestępnego jest ujęte od strony negatywnej: „czyn nie jest znaczny”. Zastosowanie wykładni *a contrario* wskazuje, że patrząc od strony czynu przestępnego, ustawa otwiera dość szeroko możliwości warunkowego umorzenia, gdyż nie dopuszcza stosowania tej instytucji tylko do czynów o znacznym społecznym niebezpieczeństwie.

Tak ujęta przesłanka przedmiotowa wysuwa problem granicy między stosowaniem warunkowego umorzenia a stosowaniem umorzenia bezwarunkowego odnoszącego się do sytuacji, gdy społeczne niebezpieczeństwo czynu „jest znikome”. W płaszczyźnie tylko przedmiotowej praktyczne przeprowadzenie tej granicy jest bardzo trudne. Wydaje się jednak naturalne przesunięcie pewnej grupy spraw w zakresie umorzenia bezwarunkowego na umorzenie warunkowe.^{3a} Chodziłoby tu o te wypadki umorzeń postępowania z art. 26 projektu k.k. (odpowiednik art. 49 k.p.k.), w których w dotychczasowej praktyce uznanie znikomego społecznego niebezpieczeństwa czynu opierało się nie na cechach charakteryzujących czyn, a więc cechach przedmiotowych, lecz głównie na właściwościach osobistych sprawcy.

Pogląd taki ma cechy wypowiedzi teleologicznej i nie zmienia w niczym stanowiska, że pomimo negatywnego sformułowania przesłanki warunkowego umorzenia dotyczącej czynu przestępnego przesłanka ta nie może objąć wypadków, gdy społeczne niebezpieczeństwo czynu jest znikome. Sytuacja taka w myśl projektu k.k. w ogóle nie stanowi przestępstwa i nie może być poddana działaniu takich instytucji, jak warunkowe umorzenie.

W ramach struktury przestępstw, z jaką mamy do czynienia w praktyce, warunkowe umorzenie postępowania będzie się odnosiło do spraw traktowanych dotychczas często jako wypadki mniejszej wagi, jak również do tych licznych spraw spośród takich, w których obecnie zapadają skazania na grzywnę lub na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.

Nie uznano za celowe dokonać wyliczenia wszystkich typów przestępstw, w zakresie których dopuszczalne byłoby stosowanie warunkowego umorzenia. Wyliczenie takie jest niezręczne kodyfikacyjnie, przeważnie samo przez się niewystarczające, wymagałoby zaś i tak ogólnego kryterium wyboru.

^{3a} Na odczuwany przez praktykę brak instytucji pośredniej zwraca uwagę Z. K u b e c (op. cit., s. 45 i 46).

⁴ Biorąc rzecz tylko ilościowo — przestępstw zagrożonych sankcją surowszą jest w projekcie 200 na ogólną liczbę 308.

Ważnym elementem ograniczenia przedmiotowego pozostał natomiast § 2 art. 27 projektu k.k., przewidujący, że warunkowego umorzenia nie stosuje się, gdy przestępstwo jest zagrożone karą przekraczającą 3 lata pozbawienia wolności.⁴

W jednej z wersji projektu k.k. ograniczenie to szło jeszcze dalej, ale przekraczało już przesłanki typu przedmiotowego, gdyż mówiło się o „okolicznościach sprawy wskazujących na to, że kara wymierzona byłaby surowsza niż 6 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania”. Uzupełnienie to zostało jednak skreślone, gdyż uzależniało orzekanie warunkowego umorzenia od oceny w kategoriach, które nie znajdowały formalnego wyrazu, a więc bardzo trudnych do skontrolowania.

b). Przesłankę typu procesowego projekt k.k. wyraża w słowach: „okoliczności jego (tj. czynu — przyp. mój J.B.) popełnienia nie budzą wątpliwości”.

Procesowy charakter tej przesłanki wyraża się w niezbędności przeprowadzenia postępowania karnego w takim zakresie, żeby nie było uzasadnionych wątpliwości co do stanu faktycznego sprawy, w szczególności w zakresie istotnym dla podjęcia decyzji o warunkowym umorzeniu.

Przesłanka ta została tak sformułowana, że nie wymaga się, aby postępowanie osiągnęło pewien etap, np. zamknięcie dochodzenia albo przygotowanie aktu oskarżenia. Istotną rzeczą jest osiągnięcie określonego stopnia pewności co do okoliczności popełnienia czynu przestępnego.

Wcześniejsze wersje projektu k.k. używały tu innego zwrotu. I tak np. w wersji drukowanej z 1966 r. występowało następujące sformułowanie: „fakt jego popełnienia nie budzi wątpliwości”. Takie ujęcie spotkało się z krytyką w dyskusji publicznej nad projektem. Uważano, że jest ono zbyt wąskie, gdyż obowiązek ustalenia faktu popełnienia czynu nie budzącego wątpliwości to jeszcze nie wszystko. Mogą przecież występować jeszcze istotne dla orzeczenia o warunkowym umorzeniu okoliczności dotyczące czynu, sposobu lub przyczyn jego dokonania, które w tej pierwotnej wersji wykraczałyby poza obowiązki orzekającego o warunkowym umorzeniu.

Obecne ujęcie tej przesłanki jest szerokie i podkreśla naturalne wymaganie prawa procesowego, żeby rozstrzygać sprawę po wyjaśnieniu wszystkich okoliczności sprawy, i to tylko wówczas, gdy okoliczności te nie budzą wątpliwości.

Ponieważ rozstrzyganie o warunkowym umorzeniu następuje przede wszystkim poza rozprawą, przesłanka ta powinna być więc pojmowana jako warunek ustalenia winy sprawcy w zakresie czynu, który mu się przypisuje.

W wersji projektu części ogólnej drukowanej w 1966 r. niezbędność ustalenia winy sprawcy została wyrażona jeszcze wyraźniej, gdyż użyto zwrotu: „sprawca okazał skruczę”. Okazać skruczę może oczywiście osoba przyznająca się do winy. Przesłanka ta została jednak pominięta, gdyż oznaczała ona jeszcze ponadto swego rodzaju obowiązek kajania się, które mogłoby być często nieszczerze, a więc z punktu widzenia założonych celów wychowawczych jak najmniej pożądane.

c). Przesłanka dodatniej prognozy. Niezbędność dodatniej prognozy jako podstawy orzeczenia o warunkowym umorzeniu została ujęta w sformułowaniu: „uzasadniają przypuszczenie, że pomimo umorzenia postępowania (sprawca) będzie przestrzegał porządku prawnego, a w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa”. Jest to zwrot identyczny jak w określeniu dodatniej prognozy w wypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary (art. 73 § 2 projektu k.k.).

„Będzie przestrzegał porządku prawnego” nie oznacza postępowania zgodnego z przepisami prawa w ogóle. Jest to sytuacja zgoła idealna, trudna do osiągnię-

cia ze względu na wielką ilość przepisów prawa. Przestrzeganie porządku prawnego — to charakterystyka postawy osoby nie dopuszczającej się poważniejszego zamachu na ten porządek, przy czym przez porządek prawny należy rozumieć te przepisy, które regulują ważne dziedziny życia społecznego, chroniąc dobra osobiste i społeczne człowieka. Takim zamachem jest czyn przestępny, na co wskazuje wyraźnie ustawa. Takim zamachem może być także poważniejsze wykroczenie dotyczące właśnie dóbr osobistych lub społecznych człowieka. Zasadność takiej wykładni potwierdza art. 29 § 2 projektu k.k.

Podstawę dodatniej prognozy projekt wiąże z postawą społeczną sprawcy, wyrażoną w sposobie bycia i cechach charakterystycznych jego osobowości.

Wstępnym warunkiem ustalania dodatniej prognozy jest stwierdzenie, że sprawca nie był karany za przestępstwo. Niekaralność jest tu ujęta jak najbardziej ogólnie. Chodzi więc w ogóle o poprzednią niekaralność, ale z wyłączeniem karania za wykroczenie lub ukarania dyscyplinarnego. Poprzednia karalność tak za przestępstwo umyślne, jak i nieumyślne, poprzednia karalność aż do zatarcia skazania — to element, który w sensie formalnym wyłącza ustalenie pozytywnej prognozy.

Właściwości i warunki osobiste to tak cechy indywidualne — psychiczne i intelektualne — człowieka, które wyrażają na zewnątrz, w stosunkach z otoczeniem, jego osobowość, jak i cechy charakteryzujące jego życie społeczne, a więc także materialne warunki życia.

Dotychczasowy sposób życia, o którym ponadto mowa w przepisie art. 27 § 1 projektu k.k., obejmuje charakterystyczne cechy zachowania się człowieka w życiu społecznym oraz w stosunkach ze swymi najbliższymi.

„Dotychczasowe” życie — to życie zarówno przed popełnieniem przestępstwa, jak i po jego popełnieniu, a więc wszystko, co świadczy o sposobie życia dodatnio lub ujemnie, aż do czasu podejmowania decyzji o warunkowym umorzeniu postępowania.

§ 4. PORĘCZENIE

Mając na uwadze znaczenie oddziaływania wychowawczego i zapobiegawczego, projekt k.k. czyni udział społeczeństwa (w szczególności organizacji społecznej, kolektywu pracowniczego, wojskowego i innych) elementem składowym instytucji warunkowego umorzenia postępowania.⁵

Takie stanowisko jest rozwinięciem ogólnego założenia ustrojowego socjalizmu o szerokim włączaniu czynnika społecznego do udziału w wykonywaniu ważnych zadań społecznych. Tendencja taka występuje także w ustawodawstwie innych krajów socjalistycznych.

Projekt k.k. w art. 28 § 1 przewiduje możliwość uzależnienia warunkowego umorzenia od udzielenia poręczenia. Oznacza to, że bez poręczenia nie będzie warunkowego umorzenia. Projekt traktuje takie uzależnienie jako jedną z możliwości, wydaje się jednak, że bez jej szerokiego wykorzystania grozi instytucji warunkowego umorzenia sformalizowanie, równie niebezpieczne jak w wypadku jednostronnego stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary.

Poręczenie polega na zapewnieniu podjęcia starań, by sprawca przestrzegał porządku prawnego, a zwłaszcza by nie popełnił przestępstwa. Projekt nie stawia więc przed poręczającym zbyt wygórowanych wymagań. Chodzi o pewien stopień

⁵ O wzmocnieniu samoczynnego w zasadzie mechanizmu funkcjonowania instytucji warunkowego umorzenia przez instytucję poręki i o akcentowaniu przez to społecznych elementów tej instytucji pisze S. Walczak: op. cit., s. 594.

aktywności w zakresie oddziaływania wychowawczego, chodzi o zainteresowanie się sprawcą, o nadzór nad jego postępowaniem. Poręczający musi mieć poczucie obywatelskiej odpowiedzialności za wykonywanie społecznej funkcji.

Jeśli wystąpią uzasadnione powody, poręczający może się zrzec poręczenia. Ustawa tej ewentualności wyraźnie nie reguluje, ale jest to zjawisko zupełnie naturalne. Z motywów zrzeczenia się poręczenia, jeśli są one związane z zachowaniem się sprawcy, sąd powinien wyciągnąć wnioski.

Poręczenia może udzielić:

a) Organizacja społeczna, do której sprawca należy. Chodzi o wszystkie organizacje społeczne, a więc wchodzi tu w grę nie tylko związki zawodowe, ZMS i ZMW lub Liga Kobiet, ale także stowarzyszenia sportowe, filatelistyczne i inne.

b) Kolektyw, w którym pracuje, odbywa służbę albo się uczy. Projekt k.k. celowo nie operuje pojęciem zakładu pracy, tylko pojęciem kolektywu. Chodzi tu o faktyczny kolektyw pracujących, z którym sprawca jest bezpośrednio związany i który może na niego oddziaływać w sposób nie urzędowy, ale naturalny. Decyzja o poręczeniu będzie często czynnikiem wzmacniającym ten kolektyw.

Kolektyw, w którym sprawca odbywa służbę, to przede wszystkim kolektyw wojskowy, kolektyw zaś uczących się to wspólna szkoła, kierunek studiów itp. Także i tu przez kolektyw należy rozumieć takie zespoły organizacyjne, które gwarantują systematyczny kontakt, umożliwiający bezpośrednie oddziaływanie wychowawcze.

c) Osoba godna zaufania. Ze względu na zadania, jakie łączą się z poręczeniem, chodzi tu o osoby, które swym wyrobieniem i doświadczeniem społecznym dają gwarancję jego wykonania.

Poręczenie może nastąpić na skutek inicjatywy uprawnionych, a także przy współdziałaniu sądu.

Przepisy projektu k.p.k. przewidują, że do wniosku o przyjęcie poręczenia kierownictwo zakładu pracy, kolektyw lub organizacja społeczna dołącza wyciąg protokołu posiedzenia, który zawiera decyzję lub uchwałę o podjęciu się poręczenia, oraz wskazuje osobę, która ma wykonywać obowiązki poręczającego (art. 231 § 2 projektu k.p.k.). Jest to forma reprezentacji danej organizacji lub kolektywu. Osoba ta składa oświadczenie o przyjęciu tych obowiązków.

Przyjęcie poręczenia przez organ orzekający o warunkowym umorzeniu łączy się z zawiadomieniem udzielającego poręczenia o czynie przestępnym oraz o innych istotnych okolicznościach sprawy, a także o obowiązkach wynikających z poręczenia (art. 233 projektu k.p.k.).

§ 5. ZOBOWIĄZANIA

Włożenie na sprawcę przestępstwa zobowiązań stanowi istotne uzupełnienie treści instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego. Włożenie takich zobowiązań ma na celu danie pokrzywdzonemu zadośćuczynienia — w całości lub przynajmniej w części — za szkodę wyrządzoną pokrzywdzonemu.

Projekt k.k. w art. 28 § 2 przewiduje fakultatywne połączenie warunkowego umorzenia z włożeniem zobowiązań, a art. 28 § 3 projektu k.k. przewiduje obligatoryjne połączenie.

Wśród fakultatywnie wkładanych zobowiązań znajdują się następujące:

a) Naprawienie w całości albo w części szkody wyrządzonej przestępstwem. Projekt nie stwarza ograniczeń co do sposobów naprawienia szkody. Naprawienie — to zarówno zwrot równowartości lub przywrócenie do stanu poprzedniego, jak i inne postacie wyrównania szkody.

Przez szkodę wyrządzoną przestępstwem rozumie się szkodę powstałą tak w mieniu, jak i w innych dobrach osobistych człowieka (np. szkoda na zdrowiu).

Obowiązek naprawienia szkody może być włożony tylko wtedy, gdy szkoda nie została jeszcze naprawiona, a więc gdy szkoda faktycznie nadal istnieje.

Postanowienie o warunkowym umorzeniu powinno zawierać określenie wysokości szkody oraz sposobu i terminu jej wyrównania (art. 286 § 2 projektu k.p.k.).

Zobowiązanie naprawienia szkody może być ujęte w takiej wysokości, jaką orzekający o warunkowym umorzeniu uzna za uzasadnioną. Oczywiście naprawienie szkody w całości jest założeniem wyjściowym. Odstępstwo od tej zasady jest możliwe w wypadkach takich, gdy nie można ustalić całej wyrządzonej szkody albo z jakichś powodów (np. zachowanie się pokrzywdzonego przed lub w toku czynu przestępnego) nie jest słuszne orzeczenie naprawienia całej szkody.

b) Przeproszenie pokrzywdzonego. Ta postać zobowiązania sprawy może być wykorzystana w związku z przestępstwami przeciwko godności człowieka. Nie chodzi tu przy tym tylko o przestępstwa prywatnoskargowe, gdyż np. w wypadku przestępstwa znieważenia funkcjonariusza pełniącego służbę publiczną (MO, konduktor itp.) byłoby bardzo zasadne łączenie warunkowego umorzenia z zobowiązaniem przeproszenia pokrzywdzonego.

c) Wykonanie określonych prac lub świadczeń na cele społeczne. Jest to zobowiązanie, które w toku prac kodyfikacyjnych było najbardziej kontrowersyjne. Przyczyną kontrowersji był fakt, że ten rodzaj zobowiązań jest rozszerzeniem dolegliwości, który nie powoduje zadośćuczynienia na rzecz pokrzywdzonego.

Rodzaj zobowiązań ujętych w tym punkcie bardzo wzbogaca zespół środków oddziaływania na sprawcę. Typowe środki to wykonanie określonych prac w zakresie porządkowania miasta czy osiedla albo określone prace typu szarwarkowego, przeważnie przy porządkowaniu dróg wiejskich albo przy budowie szkoły lub ośrodka kultury.

Świadczenia na cele społeczne mogą polegać na wpłacie określonej kwoty pieniężnej (np. na budowę szkół 1000-lecia, na cele opieki postpenitencjarnej i inne) bądź też stanowić świadczenia innego rodzaju.

Obligatoryjne połączenie zobowiązania z warunkowym umorzeniem postępowania dotyczy szkody spowodowanej przez przestępstwo przeciwko mieniu. Ten ostatni zwrot określający rodzaje przestępstw odpowiada w pełni tytułowi rozdziału XXX projektu k.k. Rozszerzająca wykładnia tego określenia nie jest celowa, gdyż wypadki spoza tego rozdziału, w których zajdzie potrzeba włożenia na sprawcę takiego obowiązku, znajdują podstawę w art. 28 § 2 pkt 1 projektu k.k.

§ 6. OKRES PRÓBY

Warunkowe umorzenie następuje na okres próby. Okres ten jest niezbędny dla sprawdzenia, czy dodatnia prognoza, jaką organ orzekający o warunkowym umorzeniu ukształtował sobie w toku sprawy, była uzasadniona. Funkcje okresu próby są jednak dalej idące. Ze względu na możliwość podjęcia warunkowego umorzenia jest to okres dyscyplinujący zachowanie się sprawcy. Okres ten stwarza korzystne warunki dla oddziaływania wychowawczego i zapobiegającego.

W wypadku warunkowego umorzenia okres próby zaprojektowano na czas nie krótszy niż rok, ale nie dłuższy niż dwa lata. Organy orzekające o warunkowym umorzeniu mogą wyznaczyć każdy okres między rokiem a dwoma latami, a więc np. rok i 21 dni. Brak jednak bardziej szczegółowego uregulowania w tej materii nie powinien prowadzić do stosowania przepisu w sposób utrudniający jego wykonanie i dlatego wyznaczone okresy powinny być ujmowane ogólniej.

Okres próby biegnie od uprawomocnienia się orzeczenia.

§ 7. ORGANY UPRAWNIONE DO ORZECZENIA WARUNKOWEGO UMORZENIA

Obok innych walorów instytucja warunkowego umorzenia postępowania ma jeszcze i ten, że umożliwiała znaczne przyspieszenie rozstrzygnięcia sprawy. Możliwe jest to jednak głównie dzięki temu, że o warunkowym umorzeniu rozstrzygnię się — już w toku toczącego się postępowania przygotowawczego — wówczas, gdy spełnione zostaną polityczno-kryminalne oraz procesowe przesłanki orzekania.

Taki stan rzeczy stawia ustawodawcę przed trudnym zadaniem, gdyż zarówno prokurator, jak i sąd mogą być uznani za powołanych do orzekania w tym przedmiocie. Uprawnienie sądu do orzekania o warunkowym umorzeniu nigdy nie budziło w toku prac Komisji Kodyfikacyjnej zastrzeżeń. Pozycja organizacyjno-ustrojowa sądu oraz pewien dystans do sprawy, jaki ma ten organ, są istotnymi argumentami, które dla wielu zwolenników instytucji warunkowego umorzenia (do których sam się zaliczałem) przesądzały nawet wyłączność sądu. Podnoszony był przy tym argument, że warunkowe umorzenie jest aktem wymiaru sprawiedliwości rozstrzygającym o uznaniu za winnego i o stosowaniu środków dolegliwości, w tym także wkładania zobowiązań ujętych w art. 28 § 2 i 3 projektu k.k.

Zwolennicy uprawnień prokuratora wysuwali przede wszystkim argumenty praktyczne, w wypadku zaś argumentu dotyczącego typu decyzji podnosili, że sprawca nie musi przyjąć decyzji o warunkowym umorzeniu i że dzięki instytucji sprzeciwu może zawsze spowodować dalsze rozpoznanie sprawy.

Projekt k.p.k. przyznaje uprawnienia do orzekania o warunkowym umorzeniu zarówno prokuratorowi, jak i sądowi. Podział kompetencji przebiega przez stadia procesowe. Prokurator będzie rozstrzygał w postępowaniu przygotowawczym, a sąd po wniesieniu aktu oskarżenia.

Dla zagwarantowania praw pokrzywdzonego i sprawcy (będą się oni znajdować przeważnie w sytuacji konfliktowej), w wypadku włożenia przez prokuratora zobowiązań na sprawcę przysługuje zażalenie do sądu.

§ 8. TRYB POSTĘPOWANIA W ZWIĄZKU Z ORZEKANIEM O WARUNKOWYM UMORZENIU

1. Postępowanie przygotowawcze. Przepisy o postępowaniu karnym w stadium postępowania przygotowawczego nie przewidują odrębności dotyczących wszczynania toczenia się postępowania w sprawach, w których zapada postanowienie o warunkowym umorzeniu.

Tak więc przyszła sprawa rozstrzygnięta w postaci warunkowego umorzenia rozpoczyna się przez wszczęcie postępowania przygotowawczego, następnie toczy się przez wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów, dalej przeprowadza się wyjaśnienie dowodowe wszystkich okoliczności sprawy i następnie kończy się zamknięciem dochodzenia.

Pierwszą wzmiankę o decyzji w sprawie warunkowego umorzenia spotykamy w art. 284 § 1 projektu k.p.k., z której wynika, że w ciągu 14 dni od otrzymania akt zamkniętego dochodzenia prokurator powinien wydać postanowienie o warunkowym umorzeniu postępowania. Projekt k.p.k. umieścił podjęcie decyzji co do warunkowego umorzenia w etapie końcowym postępowania przygotowawczego. Istotne jest pytanie na temat charakteru tego przepisu, w szczególności, czy należy go interpretować w ten sposób, że postanowienie o warunkowym umorzeniu może zapaść tylko po wydaniu postanowienia o zamknięciu dochodzenia.

Przepis prawa karnego wymaga osiągnięcia przez sprawę takich właściwości, żeby odpadły wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu przestępnego. Przepis prawa procesowego ujął to ogólnie, stawiając warunek osiągnięcia przez sprawę etapu zamknięcia dochodzenia. Za takim unormowaniem przemawiają także względy na przyszłą ewentualność podjęcia warunkowo umorzonego postępowania. Po przeprowadzeniu dochodzenia niewątpliwie istnieją pełniejsze podstawy tak do orzekania, jak i do postępowania po podjęciu umorzonego postępowania.

Dalsze przepisy dotyczą orzeczenia o warunkowym umorzeniu. Art. 286 § 1 projektu k.p.k. przewiduje, że w postanowieniu o warunkowym umorzeniu należy dokładnie określić czyn podejrzanego, wskazać przepis ustawy karnej, pod jaki czyn ten podpada, oraz wyznaczyć okres próby. Obok tych elementów postanowienie ma zawierać określenie zobowiązań, i to sprecyzowane w taki sposób, żeby nadawały się do wykonania.

Przepisy procesowe wskazują ponadto, że postanowienie o warunkowym umorzeniu powinno w razie potrzeby rozstrzygać o tym, jak zabezpieczyć dowody rzeczowe na wypadek podjęcia postępowania.

Postanowienie powinno obejmować także fakt przyjęcia poręczenia.

W razie warunkowego umorzenia postępowania prokurator może wystąpić do sądu o zastosowanie przepadku rzeczy tytułem środka zabezpieczającego (art. 287 projektu k.p.k.). Wniosek ten jest związany z przepisem art. 104 projektu k.p.k., przewidującym uprawnienie sądu do orzekania o przepadku rzeczy tytułem środka zabezpieczającego.

2. Postępowanie sądowe. Stosowanie warunkowego umorzenia przez sąd wiąże projekt k.p.k. z przepisami regulującymi instytucję oddania pod sąd. W art. 298 § 1 pkt 5 projektu k.p.k. przewiduje się, że prezes sądu wnosi z urzędu lub na wniosek stron sprawę na posiedzenie, jeżeli uzna, że zachodzi potrzeba podjęcia decyzji co do warunkowego umorzenia postępowania.

Z przepisu tego wynika, że rozpoznanie sprawy co do warunkowego umorzenia może nastąpić zarówno na wniosek prokuratora, jak i na wniosek samego oskarżonego.

Jeśli sąd nie znajdzie podstawy do orzeczenia o warunkowym umorzeniu w stadium oddania pod sąd, to wówczas orzeczenie takie może zapaść dopiero w ramach wyrokowania. Wynika to z projektowanego przepisu k.p.k., który przyjmuje, że w razie ustalenia po rozpoczęciu przewodu sądowego okoliczności uzasadniających warunkowe umorzenie, sąd orzeka o tym w wyroku.

Regulacja ta będzie powodować, że orzeczenie o warunkowym umorzeniu będzie przedmiotem wypowiedzi i wniosków w ramach głosów stron oraz narady sądu w toku wyrokowania. Możliwość orzekania wyrokiem o warunkowym umorzeniu podnosi rangę tej decyzji.

Projekt k.p.k. przewiduje ponadto, że w ramach wyroku można — obok orzeczenia warunkowego umorzenia — zasądzić powództwo cywilne, a przepisy procesowe o zasądzeniu obligatoryjnego odszkodowania zbiegają się z nakazem włożenia obowiązku naprawienia szkody (art. 28 § 3 projektu k.k.).

Postępowanie odwoławcze w sprawie, w której orzeczono warunkowe umorzenie, ma istotne odrębności w stosunku do postępowania odwoławczego w ogóle. Odrębności te odnoszą się do innego potraktowania uprawnień odwoławczych sprawy oraz przyznania uprawnień strony pokrzywdzonemu.

Osoba, w stosunku do której wydano postanowienia o warunkowym umorzeniu (podejrzany, oskarżony), może w ciągu 7 dni od doręczenia mu postanowienia wnieść sprzeciw przeciwko temu postanowieniu (art. 288 § 1 projektu k.p.k.). Projekt k.p.k. nawiązuje tu do dotychczasowego pojmowania sprzeciwu. W razie wniesienia sprzeciwu postanowienie traci moc, postępowanie zaś toczy się dalej. Tak więc sprawa wraca do etapu, w jakim się znajdowała przed podjęciem postanowienia o warunkowym umorzeniu.

Dalsze uprawnienia uczestników postępowania karnego co do zaskarżenia postanowień o warunkowym umorzeniu przewiduje art. 289 projektu k.p.k. Chodzi tu o uprawnienia podejrzanego i pokrzywdzonego.

W myśl art. 289 projektu k.p.k., na postanowienie o warunkowym umorzeniu postępowania przysługuje podejrzanemu, który sprzeciwu nie wnosi, oraz pokrzywdzonemu zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy. Na postanowienie tego sądu zażalenie już nie przysługuje.

Uprawnienia te stosuje się odpowiednio do oskarżonego i pokrzywdzonego, gdy decyzję o warunkowym umorzeniu podjął sąd (art. 298 § 3 projektu k.p.k.).

Powstaje pytanie, co może być przedmiotem zażalenia przysługującego podejrzanemu i oskarżonemu, a także pokrzywdzonemu. Przepis ten nie może przecież zmienić ogólnej reguły prawa odwoławczego, że oskarżony nie może się żalić na swoją niekorzyść. Takiej możliwości interpretacyjnej zresztą nie ma, gdyż projekt k.p.k. przyznaje oskarżonemu prawo sprzeciwu, a podstawowym celem wykładni jest usuwanie sprzeczności.

Wynika więc z tego, że przedmiotem zażalenia mogą być wszystkie inne kwestie objęte postanowieniem o warunkowym umorzeniu poza kwestią samej zasady, a więc decyzji o warunkowym umorzeniu. Takie inne kwestie — to przede wszystkim włożenie obowiązków określonych w myśl art. 28 projektu k.k. Ponadto przedmiotem zażalenia mogą być tego rodzaju kwestie, jak długość okresu próby, powództwo cywilne lub zabezpieczenie dowodów rzeczowych.

Zamieszczenie uprawnień pokrzywdzonego tylko w przytoczonym przepisie projektu k.k. uzasadnia wykładnię, że pokrzywdzonemu nie przysługuje prawo zaskarżenia postanowienia co do samej zasady. Stanowisko takie wydaje się trafne, gdyż kwestia wyboru rodzaju środka, jakim ma zareagować prawo karne na czyn przestępny, wychodzi poza szczególny interes pokrzywdzonego. Natomiast na pewno nie wychodzi poza ten interes kwestia zobowiązań, jakie obciążają sprawcę na rzecz pokrzywdzonego.

Zakres uprawnień pokrzywdzonego stanowi zawsze problem złożony, tam gdzie chodzi o wyposażenie go w prawa strażnika praworządności i celów prawa karnego.

W wypadku gdy postanowienie o warunkowym umorzeniu podejmuje prokurator, kontrola jego decyzji od strony prokuratury odbywa się tylko w trybie

nadzoru. Projekt przewiduje, że Prokurator Generalny PRL może uchylić prawomocne postanowienia o warunkowym umorzeniu postępowania, jeżeli stwierdzi, że umorzenie postępowania było bezzasadne (art. 294 projektu k.p.k.).

Uchylenie tego postanowienia może nastąpić w ciągu 6 miesięcy od uprawomocnienia się postanowienia; po tym okresie uchylenie lub zmiana może nastąpić tylko w interesie podejrzanego.

Jeżeli postanowienie o warunkowym umorzeniu podejmie sąd, prokurator korzysta z ogólnego prawa do złożenia zażalenia, a jeśli nastąpiło umorzenie warunkowe wyrokiem, od orzeczenia takiego przysługuje rewizja.

Także oskarżony, jeśli orzeczono o warunkowym umorzeniu wyrokiem, może zaskarżyć taki wyrok tylko w formie rewizji.

Ponieważ decyzję o warunkowym umorzeniu należy potraktować jako orzeczenie kończące postępowanie sądowe, przeto od takiego orzeczenia prawomocnego będzie przysługiwać rewizja nadzwyczajna (art. 461 § 1 projektu k.p.k.).

§ 9. PRZESŁANKI PODJĘCIA WARUNKOWEGO UMORENIA

Przesłanki podjęcia postępowania warunkowo umorzonego korespondują bezpośrednio z przesłankami, na podstawie których następuje orzeczenie warunkowego umorzenia, oraz z rodzajem zobowiązań, jakie orzekane są w ramach warunkowego umorzenia.

Przesłanki te przewiduje art. 29 § 2 projektu k.p.k. Układają się one w dwie następujące grupy:

a) uchylenie się od wykonania obowiązku włożonego w myśl art. 28 projektu k.k.;

b) rażące naruszenie porządku prawnego, a w szczególności dopuszczenie się przestępstwa.

Jeżeli uchylenie się od zobowiązań powoduje podjęcie postępowania tylko po uprawomocnieniu się orzeczenia o warunkowym umorzeniu, to rażące naruszenie porządku prawnego wywołuje takie skutki, gdy stan ten ujawni się nawet przed uprawomocnieniem się orzeczenia o warunkowym umorzeniu. Chodzi tu o wypadek, gdy po warunkowym umorzeniu postępowania, choć jeszcze nieprawomocnego, sprawca popełni nowy czyn przestępny. Jeżeli postępowanie warunkowo umorzone uprawomocni się, będzie je można podjąć i orzec karę w obu sprawach.

Przez uchylenie się od wykonania zobowiązań rozumie się niewykonanie zobowiązań co do wysokości, sposobu oraz terminu wyrównania szkody. Brak starań albo niedostateczne starania ze strony sprawcy o zdobycie środków na wyrównanie szkody lub wykonanie prac albo świadczeń na cele społeczne stanowi także przykład uchylenia się od wykonania zobowiązań.

W drugiej grupie podstawę podjęcia postępowania warunkowo umorzonego stanowi nie każde naruszenie porządku prawnego, a tylko rażące naruszenie. Projekt k.k. rozstrzyga przy tym, że każde dopuszczenie się przestępstwa stanowi przykład rażącego naruszenia porządku prawnego.

Termin, w jakim może być podjęte postępowanie warunkowo umorzone, upływa po 6 miesiącach od zakończenia okresu próby.

§ 10. POSTĘPOWANIE CO DO PODJĘCIA WARUNKOWEGO UMORZENIA

Podjęcie postępowania warunkowo umorzonego w stadium postępowania przygotowawczego następuje z urzędu. Projekt k.p.k. nie uzależnia podjęcia od żadnego wcześniejszego wniosku procesowo niezbędnego. Nie oznacza to, że prokurator nie może otrzymać informacji lub powziąć inicjatywę dotyczącą zasadności podjęcia postępowania. Może to być np. inicjatywa poręczającego. Będą to jednak działania pozaprocesowe.

Projekt k.p.k. przewiduje, że przed wydaniem postanowienia o podjęciu postępowania warunkowo umorzonego prokurator może osobiście przedsięwziąć lub zlecić MO dokonanie niezbędnych czynności dowodowych w celu sprawdzenia okoliczności uzasadniających wydanie postanowienia (art. 290 projektu k.p.k. w związku z art. 293 § 3).

Projekt k.p.k. wymaga nadto, żeby przed podjęciem postępowania umożliwić podejrzanemu złożenie wyjaśnień (art. 290 § 2 projektu k.p.k.).

Uprawnionym do wydania postanowienia o podjęciu postępowania warunkowo umorzonego jest prokurator nadrzędny nad prokuratorem, który wydał postanowienie (art. 290 § 1 projektu k.p.k.). Nadrzędność określają przepisy organizacyjno-ustrojowe prokuratury.

Projekt dość rygorystycznie stanowi, że na postanowienie prokuratora nadrzędnego zażalenie nie przysługuje.

Nieco inaczej wygląda postępowanie co do podjęcia warunkowo umorzonego postępowania przez sąd. Stosownie do art. 482 projektu k.p.k. sąd podejmuje postępowanie nie tylko w tych wypadkach, gdy orzekł o warunkowym umorzeniu, ale także w tych, gdy sąd rozpoznawał zażalenie na postanowienie prokuratora o warunkowym umorzeniu.

O podjęciu postępowania sąd orzeka z urzędu lub na wniosek oskarżyciela (art. 482 § 1 projektu k.p.k.). Chodzi tu o oskarżyciela zarówno publicznego, jak i prywatnego.

Do podjęcia postępowania warunkowo umorzonego kompetentny jest sąd pierwszej instancji, który jest właściwy — tak rzeczowo jak i miejscowo — do rozpoznania sprawy (art. 483 § 1 projektu k.p.k.).

Decyzja o podjęciu postępowania zapada na posiedzeniu, a nie na rozprawie. W posiedzeniu tym ma prawo wziąć udział oskarżony i jego obrońca, co oznacza, że o takim posiedzeniu powinni oni być zawiadomieni. Na posiedzeniu tym — poza decyzją o podjęciu postępowania — zapaść mogą również i takie decyzje, jak postanowienie oddalające wniosek lub pozostawiające wniosek bez rozpoznania. W stosunku do tych dwóch ostatnich decyzji projekt k.p.k. przewiduje zażalenie (art. 483 § 3).

W końcu projekt k.p.k. stwierdza w art. 484, że po podjęciu postępowania sprawa przed sądem toczy się od nowa na ogólnych zasadach.

Przewiduje się ponadto zawiadomienie poręczającego o podjęciu postępowania warunkowo umorzonego.

§ 11. SKUTKI PRAWNE NIEPODJĘCIA POSTĘPOWANIA WARUNKOWO UMORZONEGO

Projekt k.k. nie reguluje skutków prawnych niepodjęcia postępowania warunkowo umorzonego w ramach zatarcia skazania, a to dlatego, że orzeczenie o warunkowym umorzeniu nie podlega odnotowaniu w rejestrze skazanych. Ponieważ

jednak mamy w tym wypadku do czynienia z orzeczeniem skazującym, choć bez wymierzenia kary, powstaje kwestia, czy dostateczny jest zwrot projektu k.k., że warunkowo umorzonego postępowania nie można podjąć po upływie określonego w art. 29 § 3 okresu. Zakaz taki jest skuteczny od strony postępowania karnego. Powstaje jednak pytanie, co ma napisać np. w ankiecie personalnej osoba, której postępowanie warunkowo umorzono i upłynął okres umożliwiający jego podjęcie. Ponieważ trudno tu mówić o zatarciu skazania, należałoby to ująć w taki sposób, że tego rodzaju orzeczenie uznaje się za niebyłe.

MARIAN CIEŚLAK

ZBIGNIEW DODA

Społeczne poręczenie

(w związku z pracą prof. A. Liedego¹ oraz projektami kodyfikacji prawa karnego).

I

Wszystko wskazuje na to, że społeczne poręczenie w sferze prawa karnego — a zwrot ten obejmuje nie tylko zakres prawa karnego materialnego *sensu stricto*, lecz także całą dziedzinę procedury karnej, orzecznictwa karno-administracyjnego oraz prawa wykonawczego — jest instytucją przyszłości. Świadczy o tym rozwój prawa radzieckiego i radzieckiej praktyki wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, świadczy też ewolucja naszego ustawodawstwa karnego, a w szczególności nasze ostatnie projekty kodyfikacji wszystkich działów prawa karnego.

Z tego względu na szczególną uwagę zasługuje wydana wprawdzie przed 5 laty, ale niezmiennie aktualna monografia wybitnego procesualisty łotewskiego, profesora Uniwersytetu im. P. Stuczki w Rydze Artura Aleksandrowicza Liedego, poświęcona właśnie temu zagadnieniu. Jej bliższe przedstawienie polskiemu czytelnikowi jest tym bardziej uzasadnione, że chodzi tu o pracę znakomitą pod względem swego poziomu metodologicznego i rzetelności opracowania, a — z powodu szczupłego nakładu — niełatwo dostępną.

¹ A.A. Liede: Obszczestwiennoje poruczitelstwo w ugołownom sudoproizwodstwie, Ryga 1963, s. 342.